
KISEBBSÉGI JOG

A kritikus helységnév-tábla kérdés és rendeződése a karintiai szlovénoknál

Pirker, Jürgen: Fünf Jahre „Ortstafelregelung“, 40 Jahre Volksgruppengesetz. Bilanz und Perspektiven für das Volksgruppenrecht. = Europa Ethnica. 2016. 3-4. No. 60-67. p.

A karintiai szlovén kisebbségi jogok körül folyó sok évtizedes vita fő fejezetének számított – az anyanyelv hivatalos nyelvi jogosítványainak elemeként – a kétnyelvű helységnévtáblák kérdése, melyet az osztrák parlamentnek 2011 augusztusában sikerült megközelítőleg rendeznie – az 1976. évi kisebbségi törvény adott pontját módosítva. Az eredeti cikkely az elvi előírásait igen kedvezőtlen lakossági küszöbértékekhez (25%) kötötte, ami mindösszesen 91 topográfiai pont megjelölését vonta maga után, s az elvárások messze kielégítetlenek maradtak. A jogait követelő kisebbséggel bizalmatlan vagy épp ellenséges többségi környezetnek szimbolikus politikai sikon ellenben még ez is sok volt, s radikális nacionalista csoportjai a táblákat folyamatosan rongálták vagy kidöntögették. Nos, 2011-ben az osztrák szövetségi és a karintiai tartományi kormány, valamint a szlovén kisebbségi szervezetek előzetes megállapodása alapján elfogadott cikkely most már 17,5 százalékos arányú kisebbségi lakossal rendelkező települések esetében írta elő a német-szlovén kétnyelvű helységnévtáblák használatát, ami 165 dél-karintiai települést érintett, mintegy kétszer annyit, mint amennyit a korábbi lehetőségek jól-rosszul megengedtek. A korábbinak közel a kétszeresét kitevő nagyságrend annál többet nyom a latban, mivel időközben megindult a kisebbségi jelenlét visszafordíthatatlan szűkülése: a világháború utáni 20-25 ezres, népszámlálási adatokban kimutatott létszámkör leapadt mintegy 13 ezerre. (Nem hivatalos becslések a valós számot, persze, ezt – mint a korábbi értékeket is – általában a többszörösére teszik.) Emellett hígulás, szórványosodás is bekövetkezett az őshonos fal-

vakból a városokba történő beköltözésekkel. – Pirker tanulmánya részint visszatekint a küzdelmes és zavaros előzményekre, s az időközben eltelt évek távlatából értékeli a helyzetet, részint pedig mérlegeli a törvény átfo-góbb reformja irányába történő továbblépés lehetőségeit. – nagyvonalú-nak egyetlen időszakában sem mondható...

Az előzményeket tekintve visszamehetünk egészen a négyhatalmi megszállás alatt állt Ausztria szuverenitását helyreállító 1955-ös Osztrák Államszerződés rendelkezéseiig (de voltak idevonatkozó pontjai az érvényét távlatra megőrző 1920-as St. Germain-i békeszerződésnek is), melyek a vegyes lakosságú területeken előírták az anyanyelvi jogok biz-tosítását (a burgenlandi és stájerországi horvátokét beleértve), részletekre azonban nem tértek ki. Részletszabályozással – épp a helységnévtáblákkal kapcsolatban – először 1972-ben a szociáldemokrata Kreisky-kormány próbálkozott (akkor a jugoszláv-osztrák határmegvonással kapcsolatos 1920. évi népszavazás ötvenedik évfordulója irányította rá a figyelmet a karintiai szlovénok igényeire), és 20 százalékos lakossági határt megcé-lozva 205 település megjelöléséről rendelkezett, a kezdeményezést a több-ségi népharag („Ortstafelsturm” – „névtábla-vihar”) azonban lényegében elsöpörte. Következett 1976-ban az előljáróban említett kisebbségi tör-vény („népcsoporttörvény”, mely a burgenlandi magyar kisebbség jogait is tekintetbe vette) a maga 25 százalékos határmegvonásával és végrehaj-tási rendeletül szolgáló, 91 települést felsoroló helységnév-jegyzékével.

Negyedszázad elteltével az osztrák alkotmánybíróság egy eseti dön-tése során, immár az Európa Tanács által 1995-ben elfogadott kisebbségvédelmi keretegyezmény, illetve a regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája (1992) ajánlásainak szellemében 2001-ben hatályon kívül helyezte a 25 százalékos határt, és európai kitekintésben néhol már elért tíz százalékos arányhoz történő közelítést írt elő. Ezt követően a külön-böző kormányok különféle módozatú elképzelésekkel igyekeztek eleget tenni az alkotmánybírósági elvárásnak, melyek éveken keresztül hol a koalíciós partnerek, hol a bevont kisebbségi szervezetek (mint minde-nekelőtt a Karintiai Szlovénok Tanácsa) huzakodása nyomán azonban meghiúsultak. A gáncsoskodásban a 2000-es évek első felében az nemzeti populizmusáról elhíresült, EU-szerte ellenszenvet keltő Szabadság Párt, majd a Szövetség Ausztria Jövőjéért (FPÖ, BZÖ) tartományfőnöki, majd

kormánykoalíciós pozíciót is betöltő elnöke, Jörg Haider járt az élen. Az ET Miniszteri Bizottsága részéről most már figyelemmel is kísért folyamat számos buktatón át 2011 folyamán végül mégis elvezetett a szövetségi és a karintiai tartományi kormány, valamint a kisebbségi szervezetek közös, kompromisszumos javaslatán alapuló törvénymódosításhoz. A sikerhez nyilvánvalóan hozzájárult az EU-tagállammá vált szuverén, demokratikus anyaország megjelenése a közvetlen szomszédságban, amivel bármifajta etnikai szembenállás vagy „elszakadási” törekvés gyanúja is aktualitását veszítette. A határ menti csetepaték, atrocitások réme, ami a két világháború befejező szakaszaiból visszamaradva hosszú ideig még kísértett, már nem zavarhatta a kedélyeket.

A helységnevtábla kérdés rendezése, az előírások ezúttal végre maradéktalan, a Haider-féle szabotázs-akciókat és uszítást semlegesítő végrehajtása nyomán Karintiában érezhetően kitisztult a levegő, s észrevehető módon általában is felbátorodott a szlovén nyelven történő megszólalás a nyilvánosság előtt. A nyelvi aktivitás erősödéséhez ugyanakkor az anyaországgal való közvetlen érintkezés helyzeti adottsága s önmagában a megerősítés, hogy nem pusztá, önmagába zárt „kisebbségi” idiómát beszélnek, szintúgy hozzájárult. Illetékes körök ugyanakkor kissé önelégülten dőltek hátra, mintha nem maradt volna tennivaló a nyelvi-kulturális jogok tágabb körű kiszélesítését, a szlovén-oktatás elmélyítését, a kultúra és művelődés, a sajtó támogatási rendszerét, intézményi bővítését vagy épp az érdekképviselet erősítését illetően. E tekintetben már jó ideje kívánczolt a napirendre a kisebbségi törvény átfogó reformja, korszerűsítése. Indult is ide vonatkozó tervezési folyamat még a névtábla témát érintő egyedi módosítás elfogadása előtt, de ez egyelőre újfent elvérzett az egyeztetéseken.

Elavultnak tekinthető már a kisebbségi törvény egész fogalomkészlete, például az etnikai entitás adminisztratív ízű és statikus jellegű meghatározása: „egyes régiókban őshonos, saját népiséggel rendelkező, nem német nyelven beszélő osztrák állampolgárok”, melynek szemhátára nem terjed ki például a területiséggel nem rendelkező roma népességre, emellett szem elől téveszti nem csak a szlovén népesség egyre inkább mobilizálódó, a városok irányába (akár Bécs felé) szétszóródó részét, de a kelet-európai és balkáni migrációt mint a háború utáni idő-

szakok újszerű fejleményét is és különösen a vasfüggöny kora utáni szabad áramlást, majd a jugoszláviai háború nyomán előállt menekült-hullámot, melyek Ausztriában megtelepedett, tartós letelepedési jogot is nyert etnikai csoportjai nem elhanyagolható létszámmal képviselik a „mátság” identitási köreit az országban. (Márpedig az egyre inkább félt „beltenyészet” kialakulása helyett kívánatosabb, szabályozott integrációjukat paradox módon csakis nyelvi-kulturális önzonosságuk megőrzése szolgálja.) A szemléletbeli pontosítások és kiterjesztések nélkül az 1976-os törvény önmagában nemes és ma is aktuális célkitűzése: „az egyéniség teljes értékű kibontakozása” – a civil társadalmi multikultura iránti ma elvárásai közepette – nem mehet teljesebbé.

A korszerű multikulturális szemlélet stratégiáját a német ajkú többség domináns nyelvéhez rendelt részidentitások egyedi idiómáival kialakuló, hivatalosan elismert kétnyelvűség és kettős kultúra civil társadalmi tér-alakítása határozhatja meg Ausztria számára. Eszközként a kétnyelvű oktatás-nevelés – a többségi környezetre is kiterjesztett – szélesítése (már az óvodáktól), a párhuzamos nyelvhasználat lehetőségének rendszeresítése funkcionálhatna, minél tágabb körben a hivatali, közigazgatási, közéleti színtereken. A most hamvába holt reformtervezet mindebből nem túlságosan sokat vett célba, de elindult a jó irányban. Amivel tulajdonképp zátonyra futott, az az érdek-képviselési szintek jogosítványai körül összpontosult a „bevett”, történeti identitások vonatkozásában. Jelek szerint a szervezeti-strukturális és a nyelvi-kulturális oldal nehezen kerül egyensúlyba, noha ehhez a kisebbségvédelmi keretegyezmény, illetve a nyelvi karta együttes szem előtt tartása megfelelő lehetőséget nyújthatna.

*

Itt hívjuk fel a figyelmet Győri Szabó Róbert témában kapcsolódó hazai, magyar nyelvű publikációjára is: *A karintiai szlovének és a helységnévtáblák. = Jog – Állam – Politika. (Széchenyi István Egyetem.) VII. évf. 2015. 1.* – amely a szlovén-kérdést a 19. századi nemzeti ébredés fejezetéig követi vissza, egyben teret szentel az ausztriai kisebbségvédelem magyar vonatkozásainak is.

Komáromi Sándor